

Аналіз федерального законодавства про вибори німецького бундестагу (1990–2010 рр.)

Роботу виконано на кафедрі політології
ВНУ ім. Лесі Українки

Розглянуто особливості федерального законодавства про вибори бундестагу з моменту об'єднання Східної та Західної Німеччини. Акцентовано увагу на типі виборчої системи, демократизації закону про вибори, перебігу етапів виборчого процесу та рівні адаптації законодавства до вимог електорату.

Ключові слова: Федеративна Республіка Німеччини, федеральне законодавство, вибори, бундестаг, виборча система, виборчий процес, демократизація, електорат.

Мельник И. В. Анализ федерального законодательства о выборах германского бундестага (1989–2010 гг.). Рассмотрены особенности федерального законодательства о выборах бундестага с момента объединения Восточной и Западной Германии. Внимание акцентировано на типе избирательной системы, демократизации закона о выборах, ходе этапов избирательного процесса и уровнях адаптации законодательства к требованиям электората.

Ключевые слова Федеративная Республика Германии, федеральное законодательство, выборы, бундестаг, избирательная система, избирательный процесс, демократизация, электорат.

Melnick I. V. Analysis of Federal Legislation on Elections German Bundestag (1989–2010 Years). The features of the federal election laws Bundestag since the unification of East and West Germany. Attention is accented on the type of electoral system, democratization of the electoral law, the flow stages of the electoral process and level of adaptation of the requirements of the electorate.

Key words: Federal Republic of Germany, the federal legislation, elections, the Bundestag, the electoral system, electoral process, democracy, the electorate.

Постановка наукової проблеми та її значення. У нашій державі триває пошук оптимальних сучасних демократичних процедур в організації й проведенні виборів, які б адекватно відображали розвиток політичного процесу. Саме тому впродовж двадцяти років було випробувано фактично всі виборчі системи – від цілком мажоритарної абсолютної більшості, через змішану (мажоритарно-пропорційну) до цілком пропорційної. Сьогодні ми знову повертаємося до змішаної виборчої системи, тому розгляд виборчого законодавства демократично розвиненої держави з аналогічною виборчою системою, якою є Федеративна Республіка Німеччина, є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Джерельну базу роботи складають нормативні документи, зокрема Конституція (Основний закон) Федеративної Республіки Німеччини (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (1949)*); Федеральний закон про вибори (*Bundeswahlgesetz (BWG) (1956)*); Положення із федеральних виборів (*Bundeswahlordnung (BWO)*); Закон про перевірку правильності виборів (*Wahlprüfungsgesetz – WPrufG*).

Серед останніх публікацій, присвячених цій проблемі, слід виокремити праці О. Фісун [10], Д. Нолен [2], Д. Рота [4], В. Войке [6], у яких розглядаються історія, теорія й практика функціонування німецької виборчої системи. Вагомий доробок у вивчення процесу організації та проведення виборів зроблено С. Мірзоевим [3], котрий спостерігав за проведенням виборів до Бундестагу та охарактеризував відповідність законодавства до практики проведення виборів. Увагу привертає також книга українських учених «Виборче законодавство: українська практика, міжнародний досвід та шляхи реформування» (2009), де здійснено аналіз процесу демократизації федерального законодавства Німеччини.

Мета статті – дослідження чинного федерального законодавства про вибори до німецького бундестагу. **Завдання** дослідження, відповідно, охоплюють аналіз типу виборчої системи, перебіг виборчого процесу та рівень його демократичності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Формування законодавства про вибори в Німеччині займає тривалий відрізок часу (із 1949 р.). Федеральний

закон про вибори, який діє сьогодні, прийнято бундестагом у 1956 р. [1]. Саме тоді проголошено змішану виборчу систему. Проте впродовж наступних років федеральне законодавство зазнало змін та адаптувалося до вимог суспільства. Зокрема, протягом останніх двадцяти років існування Об'єднаної Німеччини змінено кількість виборчих округів та місць у бундестазі (1990 р.), дещо модернізовано саму процедуру голосування, уведено у 2002 р. метод електронного голосування тощо [2]. Однак загалом основу сучасного федерального виборчого закону, за яким проводилися вибори 1990, 1994, 1998, 2002, 2005, 2009 рр., становить закон 1956 р.

У чинному федеральному законодавстві Об'єднаної Німеччини вибори до бундестагу (нижня палата парламенту) проводяться, зазвичай, кожні чотири роки восени. Дострокові вибори можливі лише в окремих випадках за умови розпуску парламенту федеральним президентом. Виборче право ФРН містить поряд із загальнодемократичними принципами також певну особливість: виборчий акт німецького громадянина ділиться на два голоси (§ 4): вибори в окрузі (там обирається депутат, який набрав більшу кількість голосів виборців (§ 5)), та вибори за державними списками (§ 6). Перший голос він віддає кандидату від свого виборчого округу. Цим голосом виборець може обрати одного з-поміж висунутих партіями по цьому виборчому округу претендентів. Другим своїм голосом він вибирає один із різних списків, складених земельними організаціями політичних партій. Наявність у кожного виборця двох голосів, на жаль, може бути використана для маніпуляцій. Такий порядок голосування дає змогу двом партіям-союзникам при рівній кількості відданих голосів отримати більше місць, ніж партія, яка не має союзників [3].

У ФРН використовується застережний 5 % бар'єр. Для отримання місць у парламенті потрібно або набрати більше 5 % у рамках країни, або перемогти щонайменше в трьох одномандатних округах.

Голоси з окремих виборчих округів та за земельними списками підраховуються таким чином, що бундестаг складається майже в такому самому співвідношенні, яке є в розподілі за окремими партіями. Якщо якась партія отримала у виборчих округах більше прямих мандатів, ніж їй належало б за її часткою голосів, то вона має право залишити собі ці «переважаючі мандати». У таких випадках бундестаг має більше ніж 598 передбачених законом членів, тому в бундестазі зараз 622 депутати. Наприклад, у 1998 р. було 13 переважаючих мандатів, п'ять – у 2002 р., 16 – у 2005 р. та 24 – у 2009 р. Завдяки земельним спискам виборче право має на меті бачити представленими в парламенті всі партії відповідно до відданих за них голосів. З іншого боку, прямі вибори у виборчих округах дають громадянам можливість віддати перевагу певним політикам.

Аналізуючи чинний «Федеральний закон про вибори Німеччини», передусім треба зазначити, що виборче право має досить широке коло джерел, до яких належать такі нормативні акти: Конституція (Основний закон) Федеративної Республіки Німеччини – *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (прийнято 23 травня 1949 р.); Федеральний закон про вибори – *Bundeswahlgesetz (BWG)* (прийнятий 7 травня 1956 р.); Положення із федеральних виборів – *Bundeswahlordnung (BWO)*; Додатки до положення про федеральні вибори – *Anlagen zur Bundeswahlordnung*; Закон про політичні партії – *Gesetz über die politischen Parteien (Parteiengesetz)* – *PartG*; Закон про перевірку правильності виборів – *Wahlprüfungsgesetz* – *WPrufG*; Закон про виборчу статистику – *Wahlstatistikgesetz* – *WStatG*.

Федеральний закон про вибори бундестагу керується, відповідно, §§ 31, 32, 33, 34, п'ятьма принципами виборчого права – загальності, рівності, прямої участі громадян, вільного й таємного голосування.

Територіальна організація виборів у Німеччині містить такі положення: виборчі області є землями ФРН, які поділяються на виборчі округи, а ті, зі свого боку, – на виборчі дільниці (§ 2). Межі виборчих округів дотримуються таких принципів: відсутність поділу національних кордонів; виборчі округи повинні залишатися суцільними територіями, а також межі муніципалітетів, округів і міст мають дотримуватися скрізь, де це можливо. Якщо межі виборчих округів чи дільниць не відповідають вищезазначеним пунктам, вносяться пропозиції щодо їх змін за 15 місяців до початку виборчого періоду (п. 4, § 3).

Федеральний закон про вибори визначає такі виборчі органи: федеральний керівник виборів і федеральна виборча комісія – на федеральному рівні; земельний керівник виборів та земельна виборча комісія – у кожній федеральній землі; керівник виборчого округу й окружна виборча комісія –

у кожному виборчому окрузі; голова та правління виборчої дільниці – у кожній виборчій дільниці. Також слід зазначити, що в кожному виборчому окрузі є не менш як один голова й правління для підрахунку голосів, надісланих поштою (§ 8).

У федеральному виборчому законодавстві існує § 11, у якому зазначено, що засідателі виборчих комісій і члени правлінь виборчих ділянок виконують свою роботу на громадських засадах (на неоплатній основі). Будь-яка особа, котра володіє виборчим правом, зобов'язана взяти на себе цей обов'язок, якщо вона буде йому запропонована [4].

Закон також визначає принципи наділення активним і пасивним виборчими правами, принципи й порядок реалізації виборчого права, перелік підстав для недопуску до голосування. Федеральний закон про вибори закріплює норму, за якою активне виборче право мають усі особи, котрі є німцями в сенсі ст. 116, ч. 1 Основного закону: яким до дня виборів виповнилося вісімнадцять років; які до дня виборів володіють будь-якою нерухомістю та проживають у Федеральній Республіці Німеччині не менш ніж три місяці; які не позбавлені виборчого права (§ 12). До голосування не допускається той, хто позбавлений виборчого права за рішенням суду або для кого на підставі тимчасового розпорядження призначено опікуна, котрий повноважний вирішувати всі справи цієї особи, а також не допускається до голосування той, хто, згідно із судовим рішенням відповідно до Кримінального кодексу, перебуває в психіатричній лікарні (§ 13).

Федеральний Закон про вибори передбачає можливість реалізувати виборче право громадянам Німеччини за межами її території за певних умов: якщо громадяни до від'їзду, постійно проживали тут протягом трьох місяців і з дня їхнього від'їзду з Німеччини минуло не більше 25 років; вони перебувають на державній та військовій службі за межами ФРН; вони є жителями країн ЄС після 1949 р. і до від'їзду постійно проживали на території ФРН (п. 2, § 12).

Також виборче законодавство Федеративної Республіки Німеччини встановлює конкретні підстави для отримання відкріпних посвідчень для голосування за межами власного виборчого округу, які передбачають перебування особи в день виборів за межами власного виборчого округу, переїзд на місце проживання в інший виборчий округ, де виборець не зареєстрований. Існують також причини, пов'язані з професією, хворобою, а також інші обставини, які ускладнюють можливість особи дістатися до своєї дільниці (п. 1, § 14).

Норми, що регулюють порядок отримання посвідчень на право голосування, мають досить деталізований характер. Слід визнати, що законодавець намагався якомога повніше передбачити різні життєві ситуації, у яких можуть опинитися виборці. Так, наприклад, у випадку раптової хвороби особи вона може звернутися з проханням проголосувати за посвідченням до 15.00 у день виборів. При цьому із заявою на отримання посвідчення громадянин може звернутись особисто або через іншу людину в будь-якій формі: письмово, факсом, електронною поштою та іншими засобами електронної передачі даних, які можуть бути зареєстровані [3].

Відповідно до § 15 Федерального закону про вибори пасивним виборчим правом володіють особи, які є до дня виборів не менше одного року німцями й такими, що досягли вісімнадцятирічного віку. Пасивним виборчим правом не володіють особи, не допущені за рішенням суду до голосування або позбавлені пасивного виборчого права чи права займати державні та громадські посади.

Виборчі списки, відповідно до німецького федерального законодавства, складаються місцевою владою в кожному виборчому окрузі, де виборець має право протягом 20 робочих днів до проведення голосування перевірити достовірність своїх даних у списку (§ 17). Виявлені неточності усуваються протягом цих же 20 робочих днів.

Висування кандидатів на вибори до бундестагу проводиться відповідно до вищезазначених двох типів голосування, двома різними способами. Кандидати до мажоритарних виборчих округів оголошуються на зборах регіональних партійних структур цих округів. Федеральний Закон про вибори зазначає, що кандидатури до виборчих округів повинні бути письмово надані керівнику виборчого округу, а земельні пропорційні списки передані земельному керівнику виборів не пізніше ніж на шістдесят шостий день до дня виборів до 18 години (§ 19). Відповідно до § 20 цього ж закону заява із пропозицією кандидатури по виборчому округу має містити ім'я та прізвище лише одного кандидата. Кожен кандидат має право бути висунутим тільки в одному виборчому окрузі. Заяви з пропозиціями кандидатів від партій повинні бути, крім того, власноруч підписані не менше ніж

200 виборцями цього округу; у момент підписання кожен із них повинен володіти активним виборчим правом. Тут важливо вказати на те, що вимога 200 підписів не стосується партій національних меншин. Заяви з пропозиціями кандидатів від партій мають містити найменування партії, яка подає заяву, і її коротке позначення (п. 3, § 20).

Щодо висунення кандидатів від партій, то кандидатом від неї може бути рекомендована лише та особа, яка була обрана на партійних зборах із виборів кандидата у виборчому окрузі або на спеціальних чи загальних зборах представників партії, присвячених висуненню кандидата. Вибори кандидатів мають проводитися не раніше ніж через тридцять два місяці, а вибори представників – не раніше ніж через двадцять дев'ять місяців після початку легіслатурного періоду Бундестагу. Причому це положення не має сили при достроковому закінченні легіслатурного періоду (п. 3, § 21).

Відповідно до § 26 Федерального закону про вибори на п'ятдесят восьмий день від часу висунення до виборів окружна виборча комісія виносить своє рішення про допуск кандидатів, запропонованих у поданих заявах. Комісія зобов'язана відхилити ті пропозиції, які подано по завершенню встановленого строку, якщо вони не відповідають вимогам, установленим цим законом та Положенням про федеральні вибори, якщо в цих розпорядженнях не встановлено інше.

Слід зазначити, що земельні списки можуть подавати тільки партії. Вони мають бути власноруч підписані правлінням земельної партійної організації, а за відсутності такої – правлінням партійної організації наступного нижчого рівня цієї землі. Земельні списки повинні містити назву партії, яка подає його, і скорочену назву, якщо така є. Імена кандидатів мають подаватись в алфавітному порядку. У земельному списку може бути зазначений тільки той кандидат, який у письмовому вигляді заявив про свою згоду балотуватися (п. 1, § 27). Важливо зазначити, що цю згоду не можна анулювати. Земельна виборча комісія виносить на п'ятдесят восьмий день до виборів рішення про легітимацію земельних списків. Комісія зобов'язана відхилити списки, які були подані із запізненням або не відповідають вимогам, установленим Основним Законом і Федеральним положенням про вибори. Земельний керівник виборів публікує допущені земельні списки не пізніше ніж на сорок восьмий день до початку виборів (§ 28).

День федеральних виборів визначається федеральним президентом і має припадати на неділю або на офіційний неробочий день. Голосування може проводитися безпосередньо через використання бюлетенів, за допомогою спеціальних засобів, а також поштою. Для голосування поштою виборець повинен у закритому конверті послати окружному уповноваженому з виборів своє посвідчення на право голосування і свій виборчий бюлетень у спеціальному конверті таким чином, щоб лист надійшов до виборчої дільниці об 18.00 у день виборів. У посвідченні на право голосування виборець або особа, яка допомагає голосувати таким чином, дає рівнозначне присязі запевнення в тому, що виборчий бюлетень заповнений особисто й відповідає волі виборця. Окружний уповноважений із виборів є відповідальним за прийняття такого виду присяги (§ 36).

По закінченню виборів підбивають їх підсумки методом підрахунку голосів. Спочатку підраховують другі голоси, подані за кожен із земельних списків. При цьому не враховують другі голоси тих виборців, які свій перший голос віддали за кандидата, котрий переміг у виборчому окрузі, якщо цей кандидат був висунутий не партією, а виборцями чи партією, земельний список кандидатів якої у відповідній землі не був допущений земельним виборчим комітетом. Крім того, слід указати, що взагалі другий голос виборця враховується лише в тому випадку, якщо відданий за ту ж партію, що й перший, зрозуміло, якщо ця партія подолала бар'єр. Очевидно, що ці законодавчі позиції суттєво суперечать принципу рівності електорального й уступають у серйозне протиріччя із задекларованим прагненням до демократичності німецького виборчого процесу.

Повертаючись до процесу підрахунку голосів, слід зазначити, що федеральний закон передбачає випадки визнання бюлетенів недійсними, до яких належать такі, що не відповідають офіційно затвердженому зразку бюлетеня, не містять позначок, призначені для іншого виборчого округу, не можливо визначити волю виборців або бюлетень містить додаткові відомості чи виключення (§ 39). Правління виборчої дільниці приймає рішення про дійсність відданих голосів, а також про загальні результати голосування. Окружна виборча комісія має право перевірити прийняте рішення та підраховує, скільки голосів в окрузі, відданих за окремих кандидатів округу й за земельні списки, і визначає, хто з кандидатів став депутатом від цього виборчого округу. Підсумки голосування за земельні списки підбиває земельний керівник виборів, а остаточні результати оголошує феде-

ральний уповноважений із виборів (§ 41). Можливі випадки проведення додаткових і повторних виборів, що передбачено §§ 42, 43 Федерального закону про вибори. Це відбувається, якщо вибори не були проведені або кандидат виборчого округу помирає під час виборчого процесу.

Щодо передвиборної агітації, то в чинному Федеральному законі про вибори бундестагу немає окремого параграфу, присвяченого цьому питанню. Аналізуючи все виборче законодавство, варто зазначити, що в Німеччині існує багаторічна традиція припиняти публічні агітаційні виступи за два дні до виборів. Також, відповідно до німецького законодавства, політичним партіям, які беруть участь у парламентському виборчому процесі, виділяють безкоштовний рекламний час на телебаченні та радіо як на загальноєвропейському, національному, так і на регіональному рівнях. Ефірний час виділяють залежно від їхніх успіхів на останніх виборах. Рекламні оголошення порівняно короткі й не можуть перевищувати 150 секунд. Додаткового ефірного часу не передбачено, а платні рекламні оголошення в громадських ЗМІ законодавчо заборонені [3]. Так великі партії отримують по п'ять виходів в ефір, а дрібні – по 1–3 [5].

Федеральний закон про вибори зазначає, що фінансування виборів відшкодовуються федеральними урядами земель. Вартість відправлення повідомлення про вибори та витрати на заочне голосування, матеріали й посібники для членів виборчих палат здійснюються за допомогою індивідуальних рахунків (§ 50). Інші витрати відшкодовуються з фіксованої суми податку на одного виборця: для громадян до 100 тис. виборців у виборчому окрузі ця сума становить 0,45 євро, а для громадян більше 100 тис. – 0,70 євро [6].

Існує норма відповідальності за правопорушення. Так, у Федеральному законі про вибори бундестагу чітко прописано, що рішення й дії, які безпосередньо стосуються виборчого процесу, можуть бути оскаржені згідно з чинним федеральним виборчим законодавством, у федеральних виборчих інституціях (§ 49). У прикінцевих положеннях також чітко виписані правопорушення як громадян, котрі володіють активним і пасивним виборчим правом, та осіб, відповідальних за проходження виборчого процесу, так і самих кандидатів у депутати. Особи, які вчинили протиправні дії чи бездіяльність, несуть адміністративну й кримінальну відповідальність. Також наведено деякі приклади порушень і покарань, наприклад, адміністративну відповідальність несуть особи, котрі порушили § 11, тобто без вагомої причини відмовилися від вступу на посаду на громадських засадах або без наявності достатніх підстав ухилялися від виконання таких обов'язків (§ 49a). Також адміністративну відповідальність передбачено за опублікування неправдивих екзит-полів (штраф у розмірі до 50 тис. євро) тощо [5].

У німецькому чинному виборчому законодавстві положення про відкритість і прозорість процесу виборів не прописані. Зокрема, § 31 Федерального закону про вибори під широким заголовком «Відкритість процесу проведення виборів» обмежується фразою такого змісту: «Вибори проводяться відкрито. Правління виборчої дільниці може видалити з приміщення для голосування осіб, які порушують порядок і спокій», що свідчить про особливість політичної культури суспільства [3].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, варто зазначити, що федеральне виборче законодавство Німеччини пройшло тривалий, починаючи із 1949 р., шлях розвитку та зберегло свою традиційність. Головна риса законодавства полягає в тому, що воно гарантує й забезпечує проведення виборів у демократичних рамках.

Список використаної літератури

1. Bundeswahlgesetz vom 7. Mai 1956 // Bundesgesetzblatt. – 1953. – Teil I. – S. 383.
2. Nohlen D. Wahlrecht und Parteiensystem. Zur Theorie und Empirie der Wahlsystem / Nohlen D. – Opladen : Verlag Barbara Budrich UTB, 2007. – 527 S.
3. Німеччина: аналіз виборчого законодавства в контексті дотримання загальнодемократичних стандартів і прав людини // Центр Моніторингу Демократичних Процесів «Кворум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://translate.google.com.ua>
4. Roth D. Empirische Wahlforschung: Ursprung, Theorien, Instrumente und Methoden / Roth D. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. – 213 S.
5. Книга «Виборче законодавство: українська практика, міжнародний досвід та шляхи реформування» // Відповідальність за порушення виборчих прав громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlament.org.ua>
6. Woyke W. Stichwort: Wahlen. Ein Ratgeber für Wähler, Wahlhelfer und Kandidaten / Wichard Woyke. – Wiesbaden : VS Verlag, 2005. – 275 S.

7. Принципы регулирования предвыборной агитации на телевидении Европы и США // Законодательство и практика масс-медиа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.medialaw.ru/publications/zip/95/4.htm>.
8. Grundgesetz fuer die Bundesrepublik Deutschland. Bonn, 1996. – 278 с.
9. Tatsachen ueber Deuetschland. – Frankfurt / Main, 1996. – 40 s.
10. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та право творення : аналітична доп. / за заг. ред. канд. філос. наук. О. А. Фісуна. – К. : НІСД, 2007. – 120 с.

Статтю подано до редколегії
17.07.2012 р.

УДК: 94(438) «1918/1939»:[327:325.3]

А. Г. Шваб – кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

Засади зовнішньої колонізаційної політики Другої Речі Посполитої

Роботу виконано у ВНУ ім. Лесі Українки

У статті висвітлено засади колонізаційної політики влади Другої Речі Посполитої. Основну увагу зосереджено на передумовах, завданнях та результатах упроваджуваної політики колонізації.

В основу аналізу покладено діяльність Міністерства праці і суспільної опіки, Міністерства закордонних справ та Колонізаційного товариства із втілення ідеї польської колонізації в Бразилії, Перу, Аргентині та інших країнах. Висвітлено механізми здійснення процесу колонізації, економічні та політичні мотиви цієї політики.

Ключові слова: польська колонізаційна політика, еміграційна політика, національна політика Другої Речі Посполитої, українська еміграція.

Шваб А. Г. Основы внешней колонизационной политики Второй Речи Посполитой. В статье рассматриваются принципы колонизационной политики власти Второй Речи Посполитой. Основное внимание сосредоточено на предпосылках, задачах и результатах проводимой политики колонизации.

В основу анализа положены деятельность Министерства труда и общественной опеки, Министерства иностранных дел и колонизационного общества по воплощению идеи польской колонизации в Бразилии, Перу, Аргентине и других странах. Освещены механизмы осуществления процесса колонизации, экономические и политические мотивы этой политики.

Ключевые слова: польская колонизационная политика, эмиграционная политика, национальная политика Второй Речи Посполитой, украинская эмиграция.

Shwab A. G. Basic Items of the Foreign Colonization Policy of the Second Rech Pospolyta. The article describes the main aspects of the colonization policy of the Second Rech Pospolyta government. In the focus of attention are the reasons for the realization of colonization policy, its main tasks and consequences.

The author analyses activities of the Labour and Public Protection Ministry, Ministry of Foreign Affairs, and Colonization Association aimed at the implementation of the Polish colonization policy in Brazil, Peru, Argentine and other countries. Special attention is paid to the methods of realization of this policy, economic and political background of the process

Key words: Polish colonization policy, emigration policy, national policy of the Second Rech Pospolyta, Ukrainian emigration.

Постановка наукової проблеми та її значення. Колонізаційна політика – похідна міграційна політика, яка займає важливе місце серед пріоритетів кожної держави. Через її регулювання розв'язуються питання економічного, демографічного, етнополітичного характеру. Дослідження засад міграційної політики інших країн дає неабиякий практичний досвід для формування сучасних державних підходів до цього питання. Вивчення досвіду міграційної політики держав, до складу яких входили українські етнічні землі, дає змогу простежити вплив цього процесу на різні сторони життя українців та розкриває особливості національної політики щодо них.